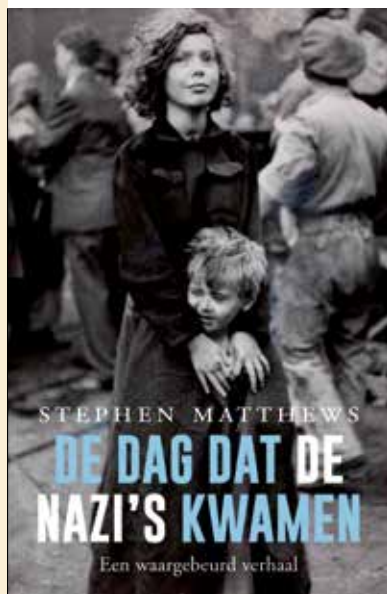

‘Een lekkere, lange vakantie’

De dag dat de nazi's kwamen.
 Stephen R. Matthews (Omniboek, Utrecht 2019), 400 blz., € 15,00

Op 28 juni 1940 is het gedaan met de rust op Guernsey. Die dag voeren de nazi's op het 'vredige, landelijke, bijna idyllische' Kanaaleiland met een bombardement en zware beschietingen een frontale aanval uit (*Operatie Grüne Pfeil*). En aangezien de Britse regering de eilanden voor de Normandische kust tot gedemilitariseerde zone heeft verklaard – ze zijn strategisch niet van belang – en Hitler ze als een ideale opstap ziet voor een invasie van Groot-Brittannië, is de bezetting na een paar dagen een voldongen feit. Bovendien droomt Hitler al van de Atlantikwall en wil hij de eilanden als onderdeel daarvan in onneembare forten veranderen. Ze raken dan ook niet lang daarna 'overspoeld' met 'regimenten Duitse soldaten en zwermen Europese dwangarbeiders'. Eveneens komen er nieuwe verordeningen, met strenge straffen bij overtreding. Kunnen de meeste eilandbewoners lange tijd nog hun leven op min of meer dezelfde voet voortzetten, in de herfst van 1942 verandert dat voor een aantal onder hen radicaal. Uit Berlijn komt dan het bevel tot deportatie van onder andere alle mannen tussen de zestien en zeventig jaar die niet op de Kanaaleilanden zijn ge-

boren, én hun gezinnen. Ook de vierjarige Stephen R. Matthews, zijn vader en moeder (zijn oudere broer is een paar weken eerder naar het vasteland geëvacueerd) behoren met 63 andere mensen tot de ongelukkigen.

De 'lekkere, lange vakantie' – dat eufemisme krijgt hij te horen – begint in het onderste ruim van een nauwelijks zeewaardig schip op een zee met 'huizenhoge' golven. Vanuit Saint-Malo gaat het vervolgens even oncomfortabel per spoor naar Kamp Dorsten, op de grens van het Ruhrgebied. Ook daar valt weinig te genieten. Een paar dagen eerder hebben Poolse en Russische gevangenen de houten barakken in een 'afschuwelijke staat van vervuiling' achtergelaten. Niet alleen de 'huisvesting' met britsen en stapelbedden vlakbij en op elkaar is zeer gebrekkig – privacy ontbreekt totaal – ook mankeert er van alles aan het sanitair. De stinkende latrines bijvoorbeeld hebben geen afscheiding en zijn niet meer dan goten op een open riool. En dan zijn er nog de luizen, vlooien, bedwantsen, ratten en ander ongedierte, die voor onoverkomelijke hygiënische problemen zorgen. Doordat er bovendien naast de magere rantsoenering niet of nauwelijks extra eten is, verslechtert de gezondheid van veel gevangenen snel en zijn er in korte tijd 'tragische' sterfgevallen te betreuren. Daarnaast overheerst, telkens als het luchtalarm afgaat en dat gebeurt vaak, de angst dat de geallieerden hun bommen per abuis op het kamp zullen gooien. De wapenfabrieken van Krupp in Essen immers liggen dichtbij. Ook een vultreffer op een van de hoger gelegen dijken rond het kamp kan een ramp veroorzaken. De tweede 'hel' na opnieuw een 'nachtmerrieachtige' treinreis van anderhalve dag zonder eten en drinken is Kamp Biberach an der Riss in het zuidoosten van Duitsland. Ook al heeft de nieuwe

verblijfplaats uitzicht op de Beierse Alpen, van enige verbetering blijkt geen sprake. Geluk bij een ongeluk is dat het Rode Kruis het kamp gaat controleren en voedselpakketten uitdeelt. Bij velen kan daardoor de honger-dood voorkomen worden. Ook de ondercommandant, met wie de vader van de schrijver bevriend raakt, biedt de helpende hand. Eveneens laat een deel van de plaatselijke bevolking zich met schenkingen en ruilhandel van haar humane kant zien. Hoewel zijn moeder door een ongeluk zwaargewond raakt en de auteur zelf een ernstige ziekte oploopt, overleeft het gezin alle verschrikkingen. Weer terug op Guernsey ervaart het wat tal van Joodse overlevenden van concentratiekampen na de oorlog elders in Europa hebben meegemaakt: vreemden hebben bezit genomen van de woning en weigeren die te verlaten.

Tijdens zijn internering was de auteur peuter en kleuter. Opmerkelijk is dat na een lang vervlogen mensenleven veel van zijn herinneringen niet of nauwelijks zijn vervaagd. De meeste voorvallen beschrijft hij tot in details. Verder moet hij een dankbare geheugensteun hebben gevonden in het dagboek en de notities van zijn moeder, die vanaf zijn geboorte in de pen is geklommen. Uit haar verslag en getuigenis heeft hij een aantal fragmenten overgenomen. De gebeurtenissen en situaties staan in de meeste gevallen niet op zichzelf, maar de schrijver heeft ze aangevuld met saillante details en in een historische context geplaatst. En hij vervlecht ze met gebeurtenissen uit zijn huidige bestaan. Het zorgt ervoor dat zijn persoonlijke geschiedenis, ook na zoveel jaar, nog niet aan actualiteit heeft ingeboet. Stephen R. Matthews heeft met *De dag dat de nazi's kwamen* een indringend en ontroerend boek geschreven, dat mijns inziens behalve docenten ook menige leerling zal boeien.

Gert Moleman